

der weten-
Ubbink om
bij Ubbink
hen geheel
het Woord,
t meer her-
kouwer toe
Schriftbe-
van dit iso-
en ons niet
en wij doen
ders is dan
t hoofdstuk
e. Het komt
en, dat Dr
de Gerefor-
een opvat-
e door dat
en zouden
beeld, dat er
wil er niet
ter historie-
goed in, dat
der Heilige
wij gansch
e de dienst-
t, de kruis-
sluiting van

ort negende
neemt voor
aren in het
denis onder
den Satan
geschreven".

ensen dit
kouwer uit-
lachten van
hoe moeilijk
vaarop vele
reeds op de
solieke visie
ook andere
eergave van
illegale Schrift
halologische
andere sy-
en goed ge-
schouwing
raken? —
in dit boek
awingen van

s heel goed
s, waarmede
En dat zijn
aard! Hij is
reep — met
hischen, der
meningen
wereldbeeld
onjecturaal-

er heeft dit
het Woord
gen gegeven
de ingeving
nmaal moet
nsequenties
in die trouw
aren zagen
van dienst-
al moet ter
egd, dat de
ruk er toen
neeste dank-
en wij van
zing van dit
llen en dat
bij de juiste
Schrift.

en bezwaren
beeld gaarne
meer orde
en we af en
af, of iets
wordt, loopt
ijk ware ge-
in het boek

wer spreekt
u werkelijk
het motief
id onder één
Althaus niet
feilloosheid
Hermann en
heeft de ver-
ootere over-
ste niet ver-
en dit ligt
nk te zetten
en van Nete-
— het dua-
ondoofbaar
eid Gods?

En voorts — ziet Berkouwer scherp genoeg de gevaren van „aansluiting”? Hij ziet gevaren, maar ziet hij hen scherp genoeg?

Natuurlijk, er is aansluiting. Dat kan trouwens ook niet anders. Als ik met iemand spreek, dan sluit ik mij reeds aan, dan poog ik reeds te bewerkstelligen, dat die iemand mij verstaat. Maar, als ik betrouwbaar wil zijn, dan zal ik mij niet aansluiten zóó, dat ik gemakshalve maar iets van de waarheid afdoe of dat ik dat mededeel in een vorm, die eigenlijk strijdig is met den inhoud van hetgeen ik wil zeggen. Dan zal mijn aansluiten alleen zoo zijn, dat ik mij begrijpelijk wil maken, dan zal ik bijv. tot een ontwikkeld mensch spreken van psychologie en tot een eenvoudig mensch van zielkunde.

Zoo heeft God Zich aangesloten. Maar Berkouwer verdedigt Noordt zij in diens beschouwingen over aansluiten. God zou Zijn volk Israël hebben opgevoed tot een steeds hooger stadium, waarin steeds meer uitgezuiverd wordt, wat niet meer tot de waarachtige Openbaringsreligie behoort. God zou Zich in Zijn wetgeving aangesloten hebben aan het zinlijke karakter van Israël, dat Israël gemeen had met de gansche Semietische wereld. Maar is dit niet een ander aansluiten dan het bovengenoemde? Wordt bij de opvatting van Noordt zij het niet mogelijk, dat de Heilige Schrift in eenige zaak gedwaald kan hebben, iets kan bevatten, dat niet waarachtige religie is?

Wij mogen wel zeer dankbaar zijn, dat God Zich aangesloten heeft. God spreekt met ons als een vader of moeder spreekt met de kinderen en Zijn Woord is zeer nabij ons (Deut. 30: 11—15, cf. Rom. 10: 6—8), maar dat Woord is altijd en overal ten volste betrouwbaar, ook al sluit Hij Zich aan en het kon wel eens zijn, dat op de wijze van Noordt zij dit uit het oog verloren werd.

En ten slotte: Dr Berkouwer spreekt zeer uitvoerig over organische inspiratie. Hij voelt het zeer goed, dat aan dat woord organisch groote gevaren verbonden zijn en dat het gebruik van dat woord, in plaats dat het moeilijkheden uit den weg ruimt, moeilijkheden kan scheppen. Maar nu is het zoo jammer, dat hij zijn mening niet precies geeft, wat wij wel onder organische inspiratie moeten verstaan. Eigenlijk spreekt hij er wat om heen. En dat is toch wel zeer betreurenswaardig. Een dergelijk boek ontvangen wij niet elken dag en als we dan zulk een boek ontvangen, worden we over een zeer belangrijk vraagstuk niet ingelicht. Zou het misschien niet beter zijn, als hij zijn mening gegeven had over de vraag, of dat woord gansch en al kon vervallen?

Dr Berkouwer zal mij deze opmerkingen niet ten kwade duiden. Hij zelf, hoewel altijd in zeer hoffelijke vorm, wijst ook ronduit op gevaren en misvattingen. En mijn opmerkingen bedoelen allermint eenig afbreuk te doen aan de schoonheid van dit boek, aan zijn blijvende waarde. Daarvoor spreekt het te mooi naar den Woord Gods. Moge dit boek dan vele lezers vinden en mogen zijn lezers zich gaan onderwerpen of zich meer en meer gaan onderwerpen aan het Woord Gods. De gansche Schrift is het Woord Gods. Neen, dat het Woord Gods Schrift geworden is, is geen moord op het Woord (Miskotte), is zelfs geen vernedering voor het Woord Gods, het toont ons Gods gadelooze ontferming voor Zijn Kerk. Hij wilde, dat Zijn Kerk aller eeuwen gansch betrouwbare openbaring zou hebben van de waarheid omtrent Zich en Zijn werken, een openbaring, die wel niet adaequaat, maar toch overal, in alle zaak, zuiver zijn zou (Schilder, Berkouwer). Hem zij ook daarvoor de lof en wij, die Zijn Woord vlak bij ons hebben, en het spreekt geen dieventaal (Calvijn), laten wij ons aan dat Woord onderwerpen, ook al staan we dan in het isolement der Gereformeerde Schriftbeschouwing.

M. Vr.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Herman Boerhaave.

Baanbreker der Nederlandsche Geneeskunde.

23 September 1738—23 September 1938.

De Vaderlandsche geneeskunde herdacht op 23 September, dat het 200 jaar geleden is dat Boerhaave te Leiden stierf.

Zijn wij door weidscher gaven dan die geneeskunst vergt, vóór alles het land van Rembrandt, voor het minst in de klinieken der beschaafde wereld zijn wij ook het land van Boerhaave.

Geen geneeskundige room overtreft den zijnen. Het nageslacht moge allengs den wetenschappelijke bouw van zijn stelsel ondermijnd, gesloopt hebben, een kern van verdienste van ongewone betekenis bleef.

Boerhaave is een merkteken in de geschiedenis der geneeskunde. Een opstandige tegen wat hij als geneeskundig „dogma” vond; een wekker tot nieuw leven, een baanbreker althans in één richting: het onderzoek aan het ziekbed.

Hippocrates, Galenus, Boerhaave. Aan de voeten

van elk dezer mannen zet ge U neer en ge hoort van den Griek geneeskunst in prille jeugd, maar met belofte en gevoed uit zelfstandige waarneming; ge hoort van den Pergamees, hersteller na verval, wiens geschriften als medische bijbel heel de middeleeuwen door slaafs zullen worden nagevolgd, bij voorkeur over de verkeerde bloedmenging als oorzaak van ziekten; ge hoort van den Hollander, die de kraam van medische verwarring en verdoling na Galenus omverwierp, de krachtige opwekking tot onderzoek, tot critiek als van niemand vóór hem.

Hij verwijst U van de boeken naar het ziekbed. De natuur zal U leeren. Wat Vesalus door zijn lijkopeningen deed om de kennis van de samenstelling van het menschelek lichaam, door zijn proefnemingen op dieren, om de kennis der lichaamsverrichtingen, dat streefde Boerhaave na om de kennis der ziekten door eigen waarneming van den zieken mensch.

In de 16de eeuw aan de beroemde universiteit van Padua, wordt een soort klinisch onderwijs gegeven, maar het bepaalt zich tot waarnemingen van de verschijnselen „van der siecken excrementen”. Bovendien verliep het spoedig. Ruim een eeuw later, kort nadat de illustre school te Utrecht, in 1636 tot den rang van hogeschool verheven was, begon Willem Verstraeten, of, zooals hij met zijn Latijnschen naam, naar de mode dier dagen, zich liet noemen, Stratenus, aan de studenten onderwijs te geven aan het ziekbed. Maar dat onderwijs, toch al klein in het begin, werd spoedig door nalatigheid verwaarloosd, toen Stratenus als lijfarts „Mooi Heintje” tot voor Den Bosch volgde om hem tegen de ziekte te beveiligen, die mischien meer dan kruit en lood „het hoofd met witte veeren” in de vochtige legerplaats bedreigden.

Wat Utrecht glippen liet, greep Leiden schielijk op. Niet zonder reden beducht voor de mededinging van de zijde der nieuw gestichte school te Utrecht, stelden curatoren van Leiden alles in het werk om het onderwijs te verbeteren en aan te vullen.

Zij geven in een resolutie als hun gevoels ten kennen: „dat dit exercitium (aan het ziekbed) ten uiterste niet en noodig is voor de studenten” en wenschen dat dezen bij de zieken zullen geoefend worden „soo in de kennis der siekten, derselver oorsaken en tykenen, besonderliken die uyt het water en de pols genomen worden”.

Maar noch onder Heurnius, noch onder den beroemden Silvius verkreeg dit onderwijs de plaats, die het voor den aanstaanden geneesheer moet hebben. Boerhaave zou het gronden.

Om de betekenis van Boerhaave te beseffen, moet het algemeene peil der geneeskundige ontwikkeling dier dagen ons voor oogen staan.

Ter school gaande bij theoretiseerende meesters, toonde het gros der medicijnmeesters meer waanwijze zelfoverschatting dan betrouwbare kennis en vaardigheid. Een enkel bevoorrechte naar den geest wist door zelfvorming een hulp voor zijn zieken te worden. Zooals het bij ons was, was het elders met name in Frankrijk. Molière, de meedoogenlooze spotter met „de medicijns” zijner dagen, moge tot zijn spot eerst gedreven zijn, nadat hij bij de medische faculteit vergeefsche heul voor zijn borstkwaal had gezocht, een spot dus door teleurstelling gevoed, onverdiend was zijn satire niet.

En zou Huygens den onwetenden medicijn, die „vuist in 't swerig oog” gegeeseld hebben, indien de onbekwame dokters niet aan de orde van den dag waren geweest?

Aan Boerhaave komt de groote eer toe niet enkel de waarde van praktisch onderwijs aan het ziekbed voor den toekomstigen geneesheer te hebben erkend, maar dit onderwijs ook gevormd te hebben tot een model voor geheel Europa.

Toen Boerhaave zich te Leiden als geneesheer vestigde, was hij zes en twintig jaar en toegerust met een ijzersterk gestel. Geboren in een pastorie van Voorhout bij Leiden, raakte hij aan Leiden gehecht.

Onbemiddeld en de eerste zeven jaar zonder veel praktijk, heeft hij een harten tijd doorgemaakt. Door les te geven in wiskunde voorzag hij in zijn onderhoud. Toch sloeg hij een aanziek om zich in 's Gravenhage te komen vestigen van de hand. Hij bleef te Leiden, dat hem behalve de middelen voor een karig onderhoud, alles gaf wat hij als wetenschappelijk man kon wenschen.

Boerhaave had geduld; wist van volhouden op eigen gekozen pad. Dominee zou hij geworden zijn, terwijl zijn broer voor dokter bestemd was. Het lot maakte den meer dan halfweg-predikant, maakte Herman dokter, en bracht zijn broer Jacob, die medicijnen studeerde, toen Herman theologie volgde, naar het leeraarsambt der Herv. Kerk.

Zelfs als hij op raad van zijn beschermer, den invloedrijken secretaris van curatoren, mr Johan van den Bergh, voor de aanvaarding van een plaats als predikant, zich ernstig op de medicijnen toelegt en daarin doctoreert, dingt hij na zijn proefschrift in de geneeskunde te hebben verdedigd, nog naar de kerkelijke bediening. Verdient het verhaal geloof, dan onthield een „toevallige” gebeurtenis aan Boerhaave tegen zijn wil den kansel en dreef hem den weg op van natuurkundig onder-

zoek en medischen ziekentroost. In een trekschuit reizend, was hij toehoorder van een twistgesprek over Spinoza tusschen twee zijner reisgenooten. Toen Boerhaave, zich hierin mende, vroeg of zij de werken van Spinoza wel gelezen hadden, trok hij aanstonds de aandacht van een ander, die later naar zijn naam navraag deed, hem van Spinozisterij verdenkend. Spoedig werd de jongeman door velen op deze ketterij aangekeken. Het predikambt ontging hem.

Dit ambt stond in de Zeven Provinciën niet open voor een navolger van den grooten Portugeeschen Jood, wiens leerstellingen het Gereformeerde Holland terecht in den ban had gedaan. Van nu af, omstreeks 1694, legt Boerhaave zich onverdeeld op de studie der geneeskunde toe. In 1701 zien wij hem benoemd tot openbaar voorlezer in de geneeskunde. Deze benoeming was voor een groot deel het werk van Van den Bergh, nadat Boerhaave zich verdienstelijk had gemaakt, niet alleen door, tijdelijk toezicht te houden op de universiteitsbibliotheek, maar ook door op verzoek van curatoren de in Engeland aangekochte werken van Isaak Vossius, den zoon van Vondel's vriend met de bestaande lijst te vergelijken en verslag aan curatoren uit te brengen. Schoorvoetend nam Boerhaave de benoeming tot Lector aan. Hij aanvaardde zijn ambt met een rede over Hippocrates. Die rede was een geloofsbelijdenis, opmerkelijk, omdat men den grooten Griek geen waarde meer toekende. Curatoren hoorden de rede tot „singulieren genoegen” aan en bepaalden Boerhaave's jaarwedde op 400 gulden.

Toen Bidloo met Willem III als diens lijfarts naar Engeland overstak, kreeg Boerhaave er de anatomie bij, nadat hij ook eenige demonstraties over chemie voor zijn rekening had genomen. Curatoren deden hem bovendien de belofte, dat hij bij de eerstvoorkomende gelegenheid met het hoogleeraarschap zou worden begiftigd, indien hij zich wilde verbinden mogelijke inkomende beroepen naar elders af te slaan.

Een bewijs, hoezeer de curatoren reeds toen zijn onderwijs, dat studenten van allen kant naar Leiden trok, een aanwinst voor hun hogeschool achtten. Zij hadden een goeden neus. In een tijd dat de hogescholen elkander de leerkrachten betwistten, zooals de steden der middeleeuwen elkander de leerkrachten betwistten, zooals de steden der middeleeuwen elkander haar kerktorens benijdden, kon zulk een beroep niet lang uitblijven. Groningen begeerde hem weldra voor haar onderwijs. Boerhaave bedankte. Toen Hulton stierf, werd Boerhaave professor ordinarius, zoowel in de geneeskunde als in de botanie. Later droeg men hem het onderwijs in de praktijk aan het ziekbed op, en alsof zijn werk nog niet genoeg was, tenslotte ook de scheikunde. En gelijk met zijn taak groeide zijn roem, als onderwijzer zoowel als geneesheer. Dagelijks raadpleegden hem een dertig tot veertig patiënten uit alle oorden, tot ver buiten de grenzen.

Hij voert een uitgebreide briefwisseling met vroegere leerlingen en met bekende vakgenooten, die zijn raad inwinnen voor hooggeplaatste zieken. In de plantkunde wint zijn naam niet minder bekendheid, vooral door zijn aanhoudende zorgen voor den hortus, den kruidtuin, die de heeren Staten reeds kort na de stichting der hogeschool in 1575 hadden laten aanleggen. Boerhaave, 's morgens reeds zeer vroeg op klompen in den hortus, steelt het hart van Haller, zijn later beroemd geworden leerling. Het beeld van den vereerden leermeester in een omgeving, geschikt om diens beminlijke karakter-eigenschappen in het volle licht te plaatsen, brengt Haller er toe zijn indrukken vol bewondering op schrift te stellen. Die groote belangstelling door de natuur toonde Boerhaave, behalve in zorg voor den plantentuin, ook door zijn verzameling koralen en zeldzame versleeningen en vreemde dieren. En niet het minst door zijn uitgave, met opoffering van eigen middelen, van de nagelaten geschriften van Jan Swammerdam, wiens levenswerk hij daardoor aan de vergetelheid ontrukte.

Hoe stond Boerhaave tegenover de geneeskunde van zijn dagen?

De Alchemie had de scheikunde gebaat. Geen wonder dat velen met scheikundige verbindingen de plantaardige middelen aanvulden en aldus den artsenschat verrijken; dat eindelijk ook scheikundige verklaringen werden beproefd voor de verrichtingen der organen. Boerhaave ging die richting niet uit.

Hij vertegenwoordigde de mechanische richting, die eveneens in de 18de eeuw aanhangers had! Al heeft zijn scheikundig inzicht hem voor eenzijdigheid behoed, zijn theorie der geneeskunde steunde nochtans op mechanica en mathesis.

Tusschen beide richtingen waarin zijn denken geschoold was, moet het wel eens gewankeld hebben. En ik denk weer aan de anecdote van de trekschuit en Spinoza. Zouden we recht hebben uit die anecdote wat meer te halen dan zij oogen-schijnlijk beteekent? Boerhaave's verklaringen van de levensverrichtingen verraadt denzelfden wiskundigen opbouw als Spinoza's wijsgeerig systeem.

Boerhaave's verdienste ligt niet in wat hij leerde. Nagenoeg niets daarvan heeft nog waarde. Van hem geldt wat van den grooten Griek, met wien